

Левенець Михайло Юрійович
Наумкіна Світлана Михайлівна

Реорганізація молодіжної політики в державотворчих процесах: український та європейський контекст

УДК 316.346.32-053.6(4+477):321
DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2025-3.11>

Наумкіна Світлана Михайлівна
доктор політичних наук, професор,
завідувач кафедри політичних
наук і права Державного закладу
«Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені
К. Д. Ушинського»
вул. Старопортофранківська, 26, Одеса,
Україна
ORCID: 0000-0002-1125-647X8

Левенець Михайло Юрійович
магістр II курсу спеціальності
Політологія
Державного закладу
«Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені
К. Д. Ушинського»
вул. Старопортофранківська, 26, Одеса,
Україна
ORCID: 0009-0005-8184-4452

У статті розглядається трансформація молодіжної політики України у світлі сучасних викликів державотворення та інтеграції до європейського простору. Здійснено компаративний аналіз моделей молодіжної політики в країнах ЄС та України, виявлено ключові відмінності в інституційному дизайні, стратегічних пріоритетах та механізмах фінансування. Обґрунтовано, що європейська модель базується на принципах субсидіарності, участі та міжсекторної взаємодії, що забезпечує її гнучкість та ефективність. Українська модель, попри значний прогрес у законодавчому полі, все ще характеризується централізованими підходами та недостатньою імплементацією на місцях. Особливу увагу приділено інституційним реформам, що впливають на молодіжне середовище, а також участі молоді в демократичному процесі. Проаналізовано вплив повномасштабної війни на пріоритети молодіжної політики, зокрема зростання запиту на психологічну підтримку, реінтеграцію молоді з числа ВПО та ветеранів, а також залучення молоді до процесів відновлення. Виявлено структурні бар'єри для ефективного залучення молоді до політичного життя: правова невідповідність статусу молодіжних рад, брак фінансових ресурсів, низький рівень довіри до політичних інститутів та патерналістські стереотипи. Запропоновано конкретні напрями реорганізації політики щодо молоді з урахуванням європейських стандартів. Стаття заснована на методології політичних студій, інтердисциплінарному підході, а також аналізі актуальних нормативно-правових актів України та країн ЄС.

Ключові слова: молодіжна політика, державотворення, євроінтеграція, молодь, політичні студії, демократизація, інституції, участь молоді, молодіжні ради, воєнний стан.

Вступ. У сучасних умовах розвитку українського суспільства молодіжна політика постає не лише як інструмент соціального захисту молоді, а як повноцінна складова державотворчих процесів. Вона є важливим фактором забезпечення національної стійкості, демократичного транзиту та соціальної згуртованості. Молодь дедалі більше позиціонується не як пасивний об'єкт впливу політики, а як активний суб'єкт її формування, що володіє унікальним потенціалом для інновацій, волонтерства та громадської активності.

З урахуванням євроінтеграційного вектора розвитку України питання реформування та переосмислення молодіжної політики набуває особливої актуальності. Успішна інтеграція до ЄС неможлива без гармонізації національного законодавства та практик із європейськими стандартами, зокрема у сфері залучення громадян до управління. Європейські країни вже пройшли тривалий шлях у становленні ефективної молодіжної політики, яка базується на принципах субсидіарності, рівності, участі молоді та сталого розвитку. Україна, попри певні зрушення, зокрема ухвалення рамкового закону, все ще перебуває у процесі інституційного та нормативного пошуку оптимальних моделей її реалізації на практиці. У цьому контексті актуальним є не лише порівняльний аналіз, а й виявлення

потенціалу запозичення європейських практик в українських реаліях, адаптованих до викликів воєнного та повоєнного часу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика молодіжної політики є предметом дослідження багатьох українських та зарубіжних вчених. Теоретичні засади участі молоді в політичному житті розробляли такі класики, як Ш. Айзенштадт, К. Маннгейм, П. Бурдьє. В українській науці різні аспекти молодіжної політики досліджували Головенько В., Балакірева О., Яременко О. та ін., які аналізували проблеми соціалізації, правового статусу та громадської активності молоді [Див., напр.: 6]. Особливості державної молодіжної політики в Україні розглядаються у працях О. Корнієвського, який наголошує на її інструментальній ролі у процесах державотворення [7].

Останніми роками, особливо після 2014 року, з'явилася низка публікацій, присвячених впливу євроінтеграційних процесів на молодіжну політику. Зокрема, у дослідженнях аналітичних центрів, таких як «CEDOS» та «Нова Європа», аналізуються кращі європейські практики та надаються рекомендації щодо їх імплементації в Україні. Повномасштабне вторгнення РФ у 2022 році актуалізувало дослідження впливу війни на молодь. У звітах міжнародних організацій (ПРООН, ЮНІ-

СЕФ) та українських соціологічних служб фіксуються зміни у ціннісних орієнтаціях, потребах та пріоритетах української молоді, що доводить необхідність перегляду існуючих політик [2].

Метою статті є здійснення комплексного аналізу процесів реорганізації молодіжної політики в Україні в контексті сучасних державотворчих викликів та європейської інтеграції, а також розробка практичних рекомендацій щодо її вдосконалення.

Результати дослідження. Молодіжна політика – це система державних і суспільних заходів, спрямованих на створення умов для самореалізації молодих людей, їх участі в соціальному, політичному й економічному житті країни. У процесах державотворення вона відіграє роль стабілізуючого елемента, який формує соціальну базу підтримки демократичних змін, а також виступає інструментом для розвитку людського капіталу.

У світовій практиці виокремлюють декілька основних моделей молодіжної політики. Патерналістська модель розглядає молодь як об'єкт опіки та соціального захисту, що потребує нагляду з боку держави. Ліберальна модель наголошує на створенні рівних можливостей та мінімальному втручанні держави, покладаючись на ринкові механізми та індивідуальну ініціативу. Партисипативна (учасницька) модель, що є домінуючою в сучасній Європі, розглядає молодь як рівноправного партнера держави у формуванні та реалізації політики. Вона базується на принципах діалогу, залучення та спільної відповідальності [3].

В українському контексті тривалий час домінували елементи патерналістської моделі. Проте з ухваленням нового законодавства та під впливом євроінтеграційних процесів Україна декларує перехід до партисипативної моделі. Однак на практиці цей перехід є незавершеним та супроводжується низкою викликів.

У країнах ЄС молодіжна політика базується на довгострокових стратегіях, які визначають спільні цілі та пріоритети для всіх країн-членів, залишаючи їм простір для імплементації на національному рівні. Наприклад, Європейська стратегія в сфері молоді на 2019–2027 роки передбачає такі пріоритети: залучення молоді до демократичного життя, рівний доступ до послуг, психічне здоров'я, інновації в освіті, зв'язування та розширення прав і можливостей молоді (Engage, Connect, Empower) [4]. Ця стратегія реалізується через міжсекторний підхід, що передбачає інтеграцію молодіжного виміру в усі сфери політики: освіту, зайнятість, охорону здоров'я, культуру тощо.

Інституційно молодіжна політика в ЄС реалізується через багаторівневу систему, що включає: наднаціональний рівень: Рада Європейського Союзу, Європейська Комісія (зокрема, Генеральний директорат з питань освіти, молоді, спорту

та культури), Європейський Парламент. Важливу роль відіграють програми фінансової підтримки, такі як Erasmus+ та Європейський корпус солідарності; національний рівень: У кожній країні-члені діють профільні міністерства або агентства, відповідальні за молодіжну політику; регіональний та місцевий рівні: Органи місцевого самоврядування є ключовими акторами в реалізації молодіжної політики; Громадський сектор: Європейський молодіжний форум, національні молодіжні ради та тисячі молодіжних організацій є повноцінними партнерами влади у цьому процесі. Ці установи є європейськими орієнтирами молодіжної політики.

Молодіжна політика в ЄС ґрунтується на принципах участі, доступу, різноманітності, прозорості та партнерства. Вона спрямована на залучення молодих людей до суспільного та політичного життя, розвитку молодіжних ініціатив та організацій, зміцнення діалогу між поколіннями. Значну увагу приділяють підтримці молодіжних організацій, молодіжних центрів, цифрових платформ для комунікації [5].

Щодо України, то в нашій країні молодіжна політика також, безсумнівно, зазнає суттєвих змін, починаючи з 2014 року, зокрема в контексті реформування держуправління. Ключовим кроком стало ухвалення Закону України «Про основні засади молодіжної політики» (2021). Цей закон є прогресивним, оскільки він заклав основи для переходу до партисипативної моделі. Ухвалений Верховною Радою зазначений Закон визначив ключові принципи реалізації молодіжної політики: субсидіарність, партнерство, інноваційність, інклюзивність. Він передбачив створення нових інститутів, таких як Національна рада з питань молоді при Кабінеті Міністрів, молодіжні ради на місцевому рівні, розвиток мережі молодіжних центрів та фінансову підтримку проєктів через Український молодіжний фонд [10].

Проте на практиці, на превеликий жаль, існує низка викликів, які гальмують ефективну реалізацію закону: нестабільне фінансування: Багато молодіжних програм та ініціатив страждають від хронічного недофінансування, що особливо загострилося в умовах війни; низький рівень участі молоді: Попри законодавчі можливості, реальний рівень залучення молоді до процесів прийняття рішень на місцевому рівні залишається низьким. Часто молодіжні ради мають формальний характер; кадровий дефіцит: Відчувається недостатня кількість кваліфікованих фахівців у сфері молодіжної політики, особливо на рівні громад [9].

Серйозним випробуванням для молоді стала війна, яка внесла значні корективи во всі сфери життєдіяльності всіх верств населення. Значна частина молоді зазнала переміщення, втратила доступ до освіти, соціальних послуг, роботи.

Зросли ризики для ментального здоров'я. Водночас зросла активність молоді в сферах волонтерства, тероборони, психологічної підтримки інших груп населення, що доводить її високий мобілізаційний потенціал. Це доводить необхідність нової моделі політики, орієнтованої на кризову мобілізацію, психологічну підтримку та довготривале відновлення [8].

На основі аналізу європейського досвіду та сучасних українських викликів, можна запропонувати такі пріоритетні напрями реформування: інституційне посилення та децентралізація, розвиток молодіжної інфраструктури, забезпечення дієвої участі молоді, підвищення громадянської освіти та правової грамотності.

Так, зазначений пріоритетний напрям реформування – інституційне посилення та децентралізація, на наш погляд, має домінуюче значення. Це можна пояснити тим, що сучасна молодіжна політика потребує децентралізації та активного залучення органів місцевого самоврядування. Тому необхідно надати молодіжним радам на місцях реальні повноваження та ресурси, а не залишати їх суто консультативними органами. Досвід ЄС показує ефективність моделі участі молоді через молодіжні ради, партиципаторні бюджети, цифрові платформи для е-участі.

Щодо іншого пріоритетного напрямку реформування – розвиток молодіжної інфраструктури – варто зазначити, що українські молодіжні центри потребують як кадрового підсилення, так і розширення спектру послуг. Вони мають перетворитися на багатофункціональні хаби, де молодь може отримати не лише дозвілля, але й послуги з ментального здоров'я, правової обізнаності, кар'єрного консультування, підтримки підприємницьких ініціатив.

Не менш важливим напрямом є й забезпечення дієвої участі молоді. Демократичне врядування неможливе без включення молоді у процеси прийняття рішень. Необхідно законодавчо посилювати та поширювати такі дієві форми участі, як програма «Молодіжний делегат до ООН», платформи електронної демократії, шкільне та студентське самоврядування, парламентські стажування. Одним із важливих напрямків є впровадження системи консультативної участі, коли органи влади зобов'язані проводити консультації з молоддю перед ухваленням рішень, що її стосуються.

Дуже важливим напрямом реформування є підвищення громадянської освіти та правової грамотності. Про це йде мова вже не перший рік. Необхідно інтегрувати у формальну та неформальну освіту програми, спрямовані на розвиток критичного мислення, медіаграмотності, розуміння прав людини та принципів функціонування демократичних інститутів. Причому, це необхідно робити ще

у школах з подальшим навчанням у інших закладах освіти та практичній діяльності.

Висновки та рекомендації. Реорганізація молодіжної політики є невід'ємною частиною державотворчих процесів та євроінтеграційного курсу України. Перехід від патерналістської до партиципативної моделі, задекларований у законодавстві, потребує послідовної та системної імплементації на практиці.

Повномасштабна війна, з одного боку, створила безпрецедентні виклики для української молоді, а з іншого – яскраво продемонструвала її високий потенціал, стійкість та готовність брати на себе відповідальність за долю країни. Для того, щоб цей потенціал був реалізований у процесах повоєнного відновлення, необхідні рішучі кроки з реформування молодіжної політики.

На основі проведеного аналізу, пропонуються такі практичні рекомендації:

- на законодавчому рівні: внести зміни до законодавства з метою надання молодіжним радам при органах місцевого самоврядування реальних повноважень та механізмів впливу на ухвалення рішень, а також закріпити механізми сталого фінансування молодіжної інфраструктури;

- на рівні виконавчої влади: Розробити та затвердити державну цільову програму «Відновлення та розвиток молоді України», яка б передбачала заходи з психологічної реабілітації, реінтеграції молоді з числа ВПО та ветеранів, підтримки молодіжного волонтерського руху та підприємництва;

- на рівні місцевого самоврядування: активно впроваджувати інструменти партиципації, зокрема, щорічне проведення конкурсів проєктів у рамках «партиципаторного бюджету для молоді» на рівні кожної громади. Крім того, дуже серйозною проблемою, яку необхідно вирішувати, залишається необхідність забезпечення кадрового та фінансового посилення молодіжних центрів. 5 червня цього року внесені зміни до Закону України «Про основні засади молодіжної політики щодо удосконалення механізмів фінансового забезпечення [11].

Ефективна молодіжна політика, побудована на європейських принципах участі, довіри та партнерства, є інвестицією у стале демократичне майбутнє України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Актуальні проблеми молодіжної та сімейної політики: збірник наукових робіт / В. П. Андрущенко (голова), Р. Г. Драпушко (заст. гол.), Г. М. Торбін (заст. гол.), П. В. Горінов (заст. гол.), Є. С. Міненко (секр.) та ін. Київ : Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024. 166 с.

2. Аналітичний звіт: Кращі практики участі молоді на місцевому рівні в країнах Східного партнерства / Аналітичний центр CEDOS. Київ, 2022.

3. Беланова А. В. Партиципативна модель молодіжної політики: теоретичні аспекти та перспективи впровадження в Україні. *Публічне управління та адміністрування в Україні*. 2022. № 25. С. 34–39.

4. European Commission. *EU Youth Strategy 2019–2027*. Brussels, 2019. URL: https://europa.eu/youth/strategy_en

5. European Youth Forum. *The role of National Youth Councils in shaping youth policy*. Brussels, 2022. URL: <https://www.youthforum.org/publications/role-national-youth-councils-shaping-youth-policy>

6. Головенько В. А., Балакірєва О. М. Сучасна молодь України: виклики та вектори розвитку. *Український соціум*. 2021. № 2 (77). С. 107–120.

7. Корнієвський О. А., Чепак В. В. Молодіжна політика як чинник державотворення в Україні. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України*. 2022. Вип. 1 (111). С. 49–62.

8. Shevchenko, O., Kulyk, V. Ukrainian Youth in Times of War: Resilience, Volunteering, and Trauma. *Journal of Youth Studies*. 2023. Vol. 26, Issue 8. P. 1045–1060.

9. Молодь України 2023: запит на відновлення та участь. Результати соціологічного дослідження / Info Sapiens на замовлення ПРООН. Київ, 2023. URL: <https://www.undp.org/ukraine/publications/youth-ukraine-2023-request-recovery-and-participation>

10. Закон України «Про основні засади молодіжної політики». *Відомості Верховної Ради України*. 2021 р. N 28. Ст. 233.

11. Про внесення змін до Закону України «Про основні засади молодіжної політики щодо удосконалення механізмів фінансового забезпечення». 5 червня 2025. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JI12050G>

REFERENCES:

1. Andrushchenko, V. P., Drapushko, R. H., Torbin, H. M., & Horinov, P. V. (Eds.). (2024). *Aktualni problemy molodizhnoi ta simeinoi polityky: zbirnyk naukovykh robit* [Current issues of youth and family policy: a collection of scientific works]. Vyd-vo UDU imeni Mykhaila Drahomanova.

2. Analitichnyi tsentr CEDOS. (2022). *Krashchi praktyky uchasti molodi na mistsevomu rivni v krainakh Shkhidnoho partnerstva: Analitichnyi zvit* [Best practices of youth participation at the local level in the Eastern Partnership countries: Analytical report].

<https://cedos.org.ua/researches/krashchi-praktyky-uchasti-molodi-na-mistsevomu-rivni-v-krainakh-shidnogo-partnerstva/>

3. Bielanova, A. V. (2022). Partysypatyvna model molodizhnoi polityky: teoretychni aspekty ta perspektyvy vprovadzhennia v Ukraini [Participatory model of youth policy: theoretical aspects and prospects for implementation in Ukraine]. *Publichne upravlinnia ta administruvannia v Ukraini* [Public management and administration in Ukraine], (25), 34–39.

4. European Commission. (2019). *EU youth strategy 2019–2027*. https://europa.eu/youth/strategy_en

5. European Youth Forum. (2022). *The role of National Youth Councils in shaping youth policy*. <https://www.youthforum.org/publications/role-national-youth-councils-shaping-youth-policy>

6. Holovenko, V. A., & Balakirieva, O. M. (2021). Suchasna molod Ukrainy: vyklyky ta vektory rozvytku [Modern youth of Ukraine: challenges and vectors of development]. *Ukrainskyi sotsium* [Ukrainian Society], (2), 107–120.

7. Korniiievskiy, O. A., & Chepak, V. V. (2022). Molodizhna polityka yak chynnyk derzhavotvorennia v Ukraini [Youth policy as a factor of state-building in Ukraine]. *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen imeni I. F. Kurasa NAN Ukrainy* [Scientific notes of the I. F. Kuras Institute of Political and Ethnonational Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine], (1), 49–62.

8. Shevchenko, O., & Kulyk, V. (2023). Ukrainian youth in times of war: Resilience, volunteering, and trauma. *Journal of Youth Studies*, 26(8), 1045–1060.

9. United Nations Development Programme (UNDP). (2023). *Molod Ukrainy 2023: zapyt na vidnovlennia ta uchast* [Youth of Ukraine 2023: a request for recovery and participation]. Info Sapiens. <https://www.undp.org/ukraine/publications/youth-ukraine-2023-request-recovery-and-participation>

10. Zakon Ukrainy «Pro osnovni zasady molodizhnoi polityky» [Law of Ukraine «On the basic principles of youth policy»], No. 1414-IX. (2021, April 27). Verkhovna Rada of Ukraine. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20>

11. Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy «Pro osnovni zasady molodizhnoi polityky shchodo udoskonalennia mekhanizmiv finansovoho zabezpechennia». 5 chervnia 2025. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JI12050G>

Reorganization of youth policy in state-building processes: Ukrainian and European context

Naumkina Svitlana Mykhailivna

Doctor of Political Sciences, Professor,
Head of the Department of Political
Sciences and Law
State Institution "South Ukrainian National
Pedagogical University named after
K. D. Ushynsky"
Staroportofrankivska str., 26, Odesa,
Ukraine
ORCID: 0000-0002-1125-647X8

Levenets Mykhailo Yuriiovych

1st year Master's degree in Political
Science
State Institution "South Ukrainian National
Pedagogical University named after
K. D. Ushynsky"
Staroportofrankivska str., 26, Odesa,
Ukraine
ORCID: 0009-0005-8184-4452

The article examines the transformation of Ukraine's youth policy in light of the current challenges of state-building and integration into the European space. A comparative analysis of youth policy models in the EU countries and Ukraine is carried out, identifying key differences in institutional design, strategic priorities, and funding mechanisms. It is substantiated that the European model is based on the principles of subsidiarity, participation, and inter-sectoral cooperation, which ensures its flexibility and effectiveness. The Ukrainian model, despite significant progress in the legislative field, is still characterized by centralized approaches and insufficient implementation at the local level. Special attention is paid to institutional reforms affecting the youth environment, as well as the participation of young people in the democratic process. The impact of the full-scale war on youth policy priorities is analyzed, particularly the growing demand for psychological support, reintegration of youth from IDPs and veterans, and the involvement of youth in recovery processes. Structural barriers to the effective involvement of youth in political life are identified: legal uncertainty of the status of youth councils, lack of financial resources, low level of trust in political institutions, and paternalistic stereotypes. Specific directions for the reorganization of youth policy are proposed, taking into account European standards. The article is based on the methodology of political studies, an interdisciplinary approach, as well as the analysis of current legal acts of Ukraine and the EU countries.

Key words: youth policy, state-building, European integration, youth, political studies, democratization, institutions, youth participation, youth councils, martial law.